

**Міністерство освіти і науки України
Інститут педагогіки НАПН України
Інститут філософії НАН України
Інститут історії України НАН України
Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара**

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

МАТЕРІАЛИ
III Всеукраїнської наукової конференції
(присвяченої 100-річчю Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара)

25-26 травня 2018 р.

Частина I

**Міністерство освіти і науки України
Інститут педагогіки НАПН України
Інститут філософії НАН України
Інститут історії України НАН України
Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара**

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

МАТЕРІАЛИ
III Всеукраїнської наукової конференції
(присвяченої 100-річчю Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара)

25-26 травня 2018 р.

Частина I

Дніпро

2018

Редакційна колегія:

Іваненко Валентин Васильович, д.і.н., проф., проректор з науково-педагогічної роботи у сфері гуманітарної освіти та виховання молоді Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Токовенко Олександр Сергійович, д.філос.н., проф., декан факультету суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Іщенко Ігор Васильович, д.політ.н., доц., завідувач кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Горбатенко Володимир Павлович, д.політ.н., проф., заступник директора Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

Касьянов Георгій Володимирович, д.і.н., проф., зав. відділу новітньої історії та політики Інституту історії України НАН України

Пометун Олена Іванівна, д. пед. н., проф. член-кореспондент НАПН України, головний науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України.

Хамітов Назіп Віленович, д.філос.н., проф., провідний науковий співробітник відділу філософської антропології Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України

Крилова Світлана Анатоліївна, д.філос.н., проф., завідувач кафедри філософської антропології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Висоцький Олександр Юрійович, д.політ.н., проф., професор кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Кривошеїн Віталій Володимирович, д.політ.н., проф., завідувач кафедри соціології Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Третяк Олексій Анатолійович, д.політ.н., доц., завідувач кафедри політології Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Окороков Віктор Броніславович, д.філос.н., проф., завідувач кафедри філософії Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Ключник Руслан Максимович, к.політ.н., доцент кафедри політології та міжнародних відносин Університету імені Альфреда Нобеля.

С 69 Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики. Матеріали III Всеукраїнської наукової конференції. 25-26 травня 2018 р., м.Дніпро. Частина I. / Наук. ред. О.Ю.Висоцький. – Дніпро: СПД «Охотнік», 2018. – 314 с.

У збірник вміщено матеріали III Всеукраїнської наукової конференції «Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики», що присвячені найбільш значущим науковим проблемам у царині політичних, соціологічних, юридичних, історичних, філологічних, педагогічних, психологічних, економічних наук, а також філософії, державного управління, соціальних комунікацій, фізичного виховання і спорту. Рекомендовано для студентів, аспірантів і викладачів вищих навчальних закладів, науковців.

© Колектив авторів, 2018

© ДНУ ім. Олеся Гончара, 2018

ність формування інститутів представництва у системі соціального партнерства. Якщо традиційні профспілки, в особі Федерації незалежних профспілок Росії, мали в Росії історичне коріння і були правонаступниками ВЦРПС, то альтернативні профспілки (Всеросійська конфедерація профспілок і Конфедерація праці Росії) змогли об'єднатися і брати участь у роботі Російської тристоронньої комісії тільки у другій половині 1990-х років. В 2000-х роках стали функціонувати галузеві об'єднання роботодавців та Загальноросійське об'єднання роботодавців «Російського союзу промисловців та підприємців». Розширення нормативно-правової бази Росії у сфері соціально-трудових відносин сприяло формуванню системи соціального партнерства. За період діяльності РТК з регулювання соціально-трдових відносин розширився спектр вирішуваних нею проблем.

Список використаних джерел

1. Великанов А. Принципы государственного участия в системе трипартизма / А. Великанов // Теория и практика общественного развития. – 2012. – № 10. – С. 222-224. 2. Євдокимов В. О. Формування демократичної правової соціальної держави в посттоталітарних суспільствах України та Росії: дис... канд. юрид. наук: 23.00.02 / В.О. Євдокимов ; Острозька академія. – Остріг, 1997. – 229 с. 3. Закон РФ «О занятости населения в Российской Федерации» от 19 апреля 1991 года № 1032-1. 4. Закон РФ «О коллективных договорах и соглашениях» от 11 марта 1992 года № 2490-1. 5. Закон СССР «О порядке разрешения коллективных трудовых споров (конфликтов)» от 20 мая 1991 года № 2179-1. 6. Нуртдинова А. Ф. Трудовое право России : учебник / А. Ф. Нуртдинова, Ю. П. Орловський. – М. : Юридическая фирма «Контракт», «Инфра-М», 2008. – 608 с. 7. Соціальне замовлення в Україні: досвід 10 років впровадження / Збірник аналітичних та нормативно-методичних матеріалів / Під редакцією В. І. Брудного, А. С. Крупника. – Одеса : Євродрук, 2011. – 156 с. 8. Тюрина И. Становление социального партнерства в России / И. Тюрина // Профсоюзное пространство современной России. – М. : ИСИТО, 2001. – С. 204-222. 9. Указ Президента РСФСР «О социальном партнерстве и разрешении трудовых споров (конфликтов)» от 15 ноября 1991 года № 212. 10. Указ Президента РФ «О создании Российской трехсторонней комиссии по регулированию социально-трудовых отношений» от 24 января 1991 года № 45. 11. Федеральный закон РФ «О Российской трехсторонней комиссии по регулированию социально-трудовых отношений» от 1 мая 1999 года № 92-ФЗ.

І. О. Лисоконь

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ПРЕЗИДЕНТСЬКОЇ ВЛАДИ В УЗБЕКИСТАНІ ТА ТАДЖИКИСТАНІ В ПОСТРАДЯНСЬКИЙ ПЕРІОД (1991 – 2016 рр.)

Інститут президентства в сучасному світі є надзвичайно актуальним, оскільки президент як державний інститут займає особливе становище, охоплюючи своєю діяльністю широке коло питань державного значення. У конституційному праві поняття глави держави точно і однозначно не визначено. Конституції багатьох зарубіжних держав взагалі не використовують цей термін, а повноваження глави держави можуть визначатися конституційною практикою. Але зазвичай глава держави є особою, що втілює собою уявлення про дану державу, як у внутрішніх справах держави, так і в міжнародних відносинах.

Особливої уваги заслуговує визначення місця Президента в системі державного управління. Так, у розділі V Конституції Республіки Узбекистан визначено главою держави - президента, вищим державним представницьким органом, що здійснює законодавчу владу - Олій Мажліс Республіки Узбекистан, складається з двох палат - законодавча палата і Сенат. Повнота виконавчої влади належить Кабінету Міністрів Узбекистан. Судова влада розмежована між Конституційним Судом та Верховним судом Республіки Узбекистан, якому підпорядковують місцеві суди загальної юрисдикції [10].

Наявний чіткий поділ влади на законодавчу, виконавчу та судову гілки влади,

але при цьому президент - глава держави та виконавчої влади, в руках якого зосереджена більшість повноважень, які в інших державах притаманні абсолютно різним гілкам влади, наприклад, президент Узбекистану за конституцією призначає та звільняє з посади членів Кабінету Міністрів Узбекистану без погодження з Олій Мажліс Республіки Узбекистан [4].

Принцип парламентської більшості при формуванні уряду не діє, президент в Узбекистані погоджує кандидатури Генерального прокурора, Голови Центрального виборчого комітету з Сенатом Олій Мажліс Республіки Узбекистан, і формує їх склад за мінімальної участі парламенту. Конституція Узбекистану не передбачає поняття імпичменту по відношенню до глави держави, а навпаки, у випадку, якщо президент йде з посади він може стати депутатом Сенату Олій Мажлісу Республіки Узбекистан [4].

У главі IV Конституції Республіки Таджикистан визначається, що президент - глава держави та виконавчої влади, який обирається строком на 7 років, а правовий статус і повноваження Засновника світу і національної єдності - Лідера нації визначаються конституційним законом. Президент Таджикистану має досить широке коло компетенцій, наприклад визначає грошову систему та інформує про це Маджлиси мілі і Меджлис намояндагон, ліквідує міністерства і державні комітети або призначає і звільняє Прем'єр-міністра та інших членів Уряду [3].

Юридично, відповідно до Конституції, в руках Президента Таджикистану повнота виконавчої та дипломатичної влади, а насправді в руках Президента Таджикистану зосереджена вся повнота влади, тому що він призначає депутатів Маджлиси мілі, погоджує керівні кандидатами в парламенті, призначає більшу частину суддів тощо.

Перші президентські вибори в Узбекистані та Таджикистані були проведені у 1991 р. після оголошення незалежності республік, що стало важливим елементом демократії та формування президентських республік. В Узбекистані президентські вибори відбувалися 29 грудня 1991 р. за участі радянської партійної номенклатури, що була представлена Ісламом Карімовим та дисидентства, яке представляв Мухаммад Салих. Перемогу у виборах здобув Іслам Карімов за якого проголосувало 87,1% виборців [7]. В 1995 р. повноваження Іслама Карімова, були подовжені на п'ять років на всенародному референдумі, який, за визначенням уряду США і ряду інших європейських держав не був справедливим [1, с. 15]. Вибори 2000 р. та 2007 р. аналогічно можна охарактеризувати відсутністю альтернативних кандидатів, посиленням центральної влади та влади президента, обмеження у діяльності політичних партій. У 2016 р. відбулися позачергові президентські вибори в Узбекистані через смерть тоді чинного президента - Іслама Карімова. Перемогу на виборах отримав Шавкат Миронович Мірзієєв кандидат від Ліберально-демократичної партії Узбекистану. Особливістю виборів президента Узбекистану 1991-2016 рр. є те, що перемогу отримує на виборчих перегонах за президентське крісло не лідер партії і дуже часто навіть не член центрального комітету партії, а діючий впливовий державний діяч, що є представником знатного роду, або клану.

В Таджикистані в 1991 р. на президентських виборах переміг кандидат партійно-державницької бюрократії Рахмон Набієв. Новим президентам новоутворених республік в Центральній Азії після розпаду СРСР не довелося завойовувати владу, в тому числі і президенту Таджикистану. Поступово, спираючись на адміністративний ресурс, номенклатуру, отримавши контроль над силовими структурами, апелюючи безпосередньо до громадян та через внесення змін до Конституції та прийняття парламентом відповідних рішень і законів розширились повноваження і можливості президента, майже не обмежений час перебування на вищій державній посаді [2,с.101].

На президентських виборах, що відбувалися 1994 р. перемогу отримав Емомалі Рахмонов, який отримав у спадок від бюрократичної системи сформований державницько-управлінський апарат, з перевіреною часом партійною номенклатурою і тому в подальшому президент акцентував свою увагу на розширенні та втриманні влади, а не її модернізації. На виборах 1999 р., 2006 р. та 2013 р. перемогу отримував Емомалі Рахмонов і жодних змін не відбувалося, за виключенням зміни кількості кандидатів.

У Таджикистані останніми роками сталися серйозні зміни: регіонально-клановій системі управління прийшла на зміну системи управління типу «сім'я», що відбувалося дещо пізніше, на відмінну від інших пострадянських держав. Еволюцію режиму в постконфліктний період в Таджикистані можна бачити на прикладі останніх президентських виборів, які показали, що правляча еліта цілком здатна зберегти політичне панування за допомогою тотального контролю ЗМІ і адміністративного ресурсу. Цьому сприяє політична культура суспільства, яке потребує «вождя» [5, с. 272].

В результаті дослідження ми дійшли наступних висновків, що на даний момент концепція авторитаризму стала універсальною та об'єднувальною характеристикою для всіх держав з недемократичним політичним режимом. Досліджуючи державний устрій, політичну систему чи окремі інститути влади в Центрально-азійському регіоні необхідно аналізувати їх в контексті процесів. Повернення до історико-культурних традицій, залучення до світового розподілу праці та глобалізація - основні процеси, що розпочалися в країнах Центральної Азії на початку 90 рр. ХХ ст. і відбуваються там до сьогодні. Для розуміння особливостей політичних процесів після розпаду СРСР у Таджикистані та Узбекистані необхідно розглядати комплексно часові виміри.

Таджикистан і Узбекистан відносяться до другої групи держав, які визначаються як президентські республіки з демократичними елементами демократії. Ці держави характеризуються надзвичайно широкими повноваженнями глави держави та фактично прямим президентським правлінням у поєднанні з конституційно закріпленими, але абсолютно формальним розподілом гілок влади. В обох країнах спостерігається гіперболізоване збільшення влади виконавчих структур, надзвичайне зростання силового апарату та одночасне згорання демократичних інституцій, принципів, норм, процесів. Фактично вся державна влада зосереджена в руках президента і його ближчого оточення, що представлене вищим урядовим керівництвом та дипломатичними представниками. Опозиція до влади відсутня, оскільки маючи всю повноту влади президенти законодавчо або через інші, підконтрольні, гілки влади заборонили діяльність опозиційних партій та рухів, пояснюючи такі заходи необхідністю боротьби із радикальними проявами в державі та близькістю до Афганістану - зони військового конфлікту.

Список використаних джерел

1. Ворона П. Особливості впливу політичних партій Узбекистану на розвиток парламентаризму та місцевої демократії в країні. Теорія та історія державного управління. 2016. С. 13-21.
2. Кожухар О. Проблема демократизації пострадянських країн Центральної Азії. 36. наук. праць. Серія: «Історія та географія». Вип. 45. Харків, 2012. С. 100-103.
3. Конституція Республіки Таджикистан. Душанбе, 1994. URL: <http://www.president.tj/ru/taxonomy/term/5/112>.
4. Конституція Республіки Узбекистан. Ташкент, 1992. URL: <http://constitution.uz/ru>.
5. Ляшенко Т. Політичні режими країн Центральної Азії: нестійка рівновага. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України. Вип. 4 (54). 2001. С. 264-274.
6. У Таджикистані суд заборонив Партію ісламського відродження. URL: <https://lenta.ru/news/2015/09/29/pivi/>.
7. Усманов К. У. Історія Узбекистану: Період національної незалежності. Ташкент, 2011. URL: [Library.tgpu.uz/search/del/cat000000132843](http://library.tgpu.uz/search/del/cat000000132843).